

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 3

หัวข้อเนื้อหาประจำบท

บทที่ 3 คุณค่าของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

4 คาบ

คุณค่าของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น
ขอบเขตของคุณค่าของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น
การประเมินคุณค่าของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น
สรุป
คำถามท้ายบท
เอกสารอ้างอิง

วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

1. เพื่อให้ นักศึกษาสามารถระบุคุณค่า และขอบเขตของคุณค่าของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นได้
2. เพื่อให้ นักศึกษาอธิบายเกณฑ์ที่ใช้ในการเกณฑ์การประเมินคุณค่าของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นได้
3. เพื่อให้ นักศึกษาสามารถนำเสนอคุณค่าของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นผ่านงานเขียนเรียงความได้
4. เพื่อให้ นักศึกษาเข้าเรียนตรงต่อเวลา
5. เพื่อให้ นักศึกษาสามารถสื่อสารนำเสนอผลการศึกษได้ดีทั้งในการพูดและการเขียน

วิธีสอนและกิจกรรม

1. ในช่วงไม่เกิน 15 นาทีแรกของการเรียนการสอน ผู้สอนจะขานชื่อนักศึกษาที่เข้าเรียนตรงต่อเวลา และทำการบันทึกไว้ในสมุดบันทึกเพื่อวัดและประเมินผลเป็นคะแนนจิตพิสัยต่อไป

2. ผู้สอนบรรยายประกอบสื่อการสอนด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์ Power Point งานสำรวจสถาปัตยกรรมท้องถิ่น และตำรา 9 วัด 9 อุโบสถพื้นถิ่นจังหวัดบุรีรัมย์

3. ผู้สอนมอบหมายใบงานที่ 3 ให้นักศึกษาสามารถนำเสนอคุณค่าของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นผ่านงานเขียนเรียงความ โดยใช้กรณีศึกษาจากการอ่านเนื้อหา สาระ เรื่องราวของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นจากหนังสือ ตำรา หรือวารสาร เช่น วารสารอาษา วารสารหน้าจั่ว หรือวารสารสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างวิจิตร เป็นต้น ในหอสมุดของมหาวิทยาลัยที่ได้สืบค้นในคราวก่อนมาเป็นกรณีศึกษา จากนั้นให้เขียนเรียงหัวข้อ “คุณค่าของ..... (สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น) ในทัศนะของฉัน” ความความยาวไม่เกิน 1 หน้ากระดาษ ขนาด A4 เพื่อฝึกทักษะการนำเสนองานด้วยการเขียน

4. นอกเวลาเรียนผู้สอนตรวจงานและเก็บเป็นคะแนนเก็บระหว่างภาคเรียน และให้คำแนะนำ พร้อมคืนแก่นักศึกษาในการเรียนการสอนคราวต่อไป

5. คัดเลือกผลงานเขียนที่ดี ให้นักศึกษาเจ้าของนำเสนอหน้าชั้นเรียนด้วยวาจา เพื่อฝึกทักษะการนำเสนอผลงานด้วยวาจา

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารคำสอนรายวิชา งานสำรวจสถาปัตยกรรมท้องถิ่น และตำรา 9 วัด 9 อุโบสถพื้นถิ่น จังหวัดบุรีรัมย์

2. สื่อการสอน Power Point

3. หนังสือ ตำรา หรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในหอสมุด

4. ใบงานที่ 3 เรียงความคุณค่าของ..... (. สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น) ในทัศนะของฉัน

การวัดผลและประเมินผล

การวัดผล

1. สังเกตพฤติกรรมการเข้าชั้นเรียนตรงต่อเวลา

2. ความถูกต้องของการใช้ภาษา เนื้อหาสาระที่ได้จากผลงานตามใบงานที่ 3

การประเมินผล

การประเมินผลเป็นคะแนนดิบเพื่อนำมารวมเป็นคะแนนระหว่างภาค ดังนี้

1. การเข้าชั้นเรียนตรงต่อเวลา

ในการเข้าเรียนตรงต่อเวลา จาก 15 ครั้ง หากเข้าตรงต่อเวลา 10 ครั้ง ได้ 10 คะแนน

2. ผลงานตามใบงานที่ 3 (งานรายบุคคล)

2.5 คะแนน

(สัดส่วนคะแนนที่ให้เทียบจากคะแนนเต็ม 100 คะแนน)

บทที่ 3

คุณค่าของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในแต่ละถิ่นที่ถือเป็นหนึ่งในมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) ตามความหมายขององค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ ยูเนสโก (UNESCO) ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า การนิยามความหมายมรดกทางวัฒนธรรมของยูเนสโกนั้น เป็นการให้ความสำคัญต่อสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นว่าเป็นส่วนหนึ่งของการเป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscape) และยังมีความเกี่ยวข้องกับนิเวศวัฒนธรรม (Cultural Ecology) สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นจึงมีคุณค่าทั้งการมีคุณค่าในตัวของมันเอง การมีคุณค่าในลักษณะการรวมกลุ่มของอาคาร และการมีคุณค่าต่อภูมิทัศน์หรือสภาพแวดล้อม รวมถึงในวัฒนธรรมที่สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นหลังนั้นคงอยู่ ในบทนี้จะนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ขอบเขตของคุณค่า และการประเมินคุณค่าของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นตามเกณฑ์ที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล

คุณค่าของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

ด้วยเหตุที่สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเป็นถาวรวัตถุ บางหลังอาจมีอายุมากหลายชั่วอายุของคนในชุมชน ความเก่าแก่นี้อาจไม่ใช่ปัจจัยเดียวที่จะระบุถึงคุณค่าของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นหลังนั้นได้ ในการระบุถึงคุณค่าของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นได้มีนักวิชาการหลายคนได้เสนอแนวคิดไว้ ดังนี้ ธาดา สุทธิธรรม (2554 : 65) ระบุว่าคุณค่าของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม มีได้ประเด็นหนึ่งประเด็นใดหรือหลายประเด็นดังต่อไปนี้

- 1) คุณค่าทางประวัติศาสตร์ (Historical Value)
- 2) คุณค่าทางสถาปัตยกรรม/สุนทรียศาสตร์ (Architectural/Aesthetic Value)
- 3) คุณค่าทางสังคม (Social Value)
- 4) คุณค่าทางจิตใจ (Spiritual Value)
- 5) คุณค่าทางวิทยาศาสตร์ (Science Value)

ลักษณะทางกายภาพที่บ่งชี้ถึงคุณค่าในประเด็นเหล่านั้นควรได้รับการระบุด้วย โดยเฉพาะเมื่อสถาปัตยกรรมจัดเป็นประเภทหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรม ประเภทเคลื่อนย้ายไม่ได้ แต่เนื่องจากมีความโดดเด่น มีความถาวร มีขนาดใหญ่ และมีอัตลักษณ์สูง ทำให้แหล่งมรดก

วัฒนธรรมส่วนใหญ่อยู่ในประเภทมรดกสถาปัตยกรรม ด้วยคุณค่าทางศิลปะสถาปัตยกรรมทางวัฒนธรรม หรือทางสังคม ในข้อหนึ่งหรือหลายข้อ ดังนี้

1) ด้านการออกแบบ ความงาม ฝีมือก่อสร้าง วัสดุ และทำเลที่ตั้ง รวมทั้งแสดงเอกลักษณ์ทางศิลปะสถาปัตยกรรมท้องถิ่นหรือเป็นตัวแทนระดับประเทศ

2) เป็นหลักฐานหรือให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์อารยธรรม

3) มีความสัมพันธ์กับเหตุการณ์สำคัญหรือบุคคลสำคัญในอดีต

4) เป็นองค์ประกอบที่ให้ความสมบูรณ์กับแผนผังชุมชนโบราณหรือภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม หรือระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม

ป็นรัฐบัญญัติ และคณะ (2542 : 1-2) กล่าวถึง การประเมินคุณค่าของโบราณสถาน หรืออาคารที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โดยประเมินคุณค่าเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1) **คุณค่าทางด้านสุนทรียภาพ** ได้แก่ คุณค่าทางด้านศิลปกรรม คุณค่าทางด้านความกลมกลืนทางสถาปัตยกรรม คุณค่าทางด้านผังบริเวณ

2) **คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี** ได้แก่ ประวัติศาสตร์ของโบราณสถาน หรืออาคารที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ หลักฐานทางโบราณคดี อายุสมัย

3) **คุณค่าทางวิทยาการและการศึกษา** ได้แก่ ความเป็นของแท้ ความหายาก การสื่อความหมาย การเป็นตัวแทน

4) **คุณค่าทางด้านสังคม** ได้แก่ ความผูกพันต่อท้องถิ่น วัฒนธรรมท้องถิ่น ความสืบเนื่องของวิถีชีวิต

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรมและคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (2549 : 64) เสนอว่า การประเมินคุณค่าของภูมิทัศน์วัฒนธรรมและมรดกทางวัฒนธรรม สามารถแบ่งคุณค่าเป็นประเภทได้ดังนี้

1) คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic Value)

2) คุณค่าทางประวัติศาสตร์ (Historical Value)

3) คุณค่าทางสังคม (Social Value)

4) คุณค่าทางจิตใจ (Spiritual Value)

5) คุณค่าทางวิทยาศาสตร์ (Science Value)

6) คุณค่าด้านเศรษฐกิจ (Economic Value)

7) คุณค่าด้านอรรถประโยชน์ใช้สอยในปัจจุบัน (Contemporary Functional Value)

8) คุณค่าด้านการศึกษา (Education Value)

9) คุณค่าด้านอื่น ๆ (Others)

ทั้งนี้ การแบ่งคุณค่ามรดกวัฒนธรรมที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในระดับสากล คือกฎบัตร เบอร่า (The Burra Charter) ซึ่งร่างขึ้นโดย ICOMOS (International Council on Monuments and Sites) ประเทศออสเตรเลีย ในปี ค.ศ. 1981 โดยกฎบัตรเบอร่าอธิบายว่า สถานที่ใด ๆ จะมีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ก็ต่อเมื่อสถานที่นั้นมีอิทธิพล หรือได้รับอิทธิพล จากเหตุการณ์ และบุคคลในช่วงใดช่วงหนึ่งในประวัติศาสตร์ เป็นสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์สำคัญ คุณค่าทางประวัติศาสตร์จะมีความเด่นชัดเมื่อหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ หรือบุคคลนั้นยัง ปรากฏอยู่ในพื้นที่ หรือสถานที่นั้นยังมีความสมบูรณ์อยู่ แต่บางครั้งสถานที่นั้นอาจเกี่ยวข้องกับ เหตุการณ์สำคัญอย่างมาก จนแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงไปแล้วก็ตามก็ยังคงคุณค่าอยู่ได้ (ปริญญา ชูแก้ว. 2556 : 57) โดยปิ่นรัชฎ์ กาญจนจันฐิติ (2552 : 70-75) ได้แบ่งคุณค่าที่ เกี่ยวข้องกับอาคารเก่า และชุมชนประวัติศาสตร์ออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1) คุณค่าทางด้านสุนทรียภาพ (Aesthetic Value) หมายถึง คุณค่าที่รับรู้จากประสาท สัมผัสทุกด้าน ได้แก่ รูปทรง ขนาด สี ผิวสัมผัส และวัสดุ ที่ประกอบขึ้นเป็นกายภาพของสถานที่ ทางประวัติศาสตร์นั้น และยังครอบคลุมถึงสัมผัส กลิ่น และเสียงที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ และการ ใช้สอยสถานที่นั้นด้วย คุณค่าทางด้านสุนทรียภาพนี้แบ่งคุณค่าออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่

1.1) คุณค่าทางศิลปกรรม (Artistic Value) เช่น ความสวยงามของลวดลายตกแต่ง บนอาคาร

1.2) คุณค่าทางสถาปัตยกรรม (Architectural Value) เช่น รูปทรงอาคารหรือ รูปแบบโครงสร้างอาคารที่สวยงาม มีลักษณะเฉพาะ เป็นอาคารที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจที่สามารถ นำมาปรับเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอยสนองความต้องการของคนปัจจุบันได้

2) คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ (Historic Value) เป็นพื้นฐานของคุณค่าในทุกด้าน สถานที่ใด ๆ จะมีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ก็ต่อเมื่อสถานที่นั้นมีอิทธิพล หรือได้รับอิทธิพล จากเหตุการณ์ และบุคคลในช่วงใดช่วงหนึ่งในประวัติศาสตร์ เป็นสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์สำคัญ คุณค่าทางประวัติศาสตร์จะมีความเด่นชัดเมื่อหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์หรือบุคคลนั้นยัง ปรากฏอยู่ในพื้นที่ หรือสถานที่นั้นยังมีความสมบูรณ์อยู่ แต่บางครั้งสถานที่นั้นอาจเกี่ยวข้องกับ เหตุการณ์สำคัญอย่างมากจนแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงไปแล้วก็ตามก็ยังคงคุณค่าอยู่ได้

3) คุณค่าทางด้านวิทยาศาสตร์ (Scientific Value) หมายรวมถึงคุณค่าทางการ ศึกษาวิจัย (Research Value) คุณค่านี้ขึ้นอยู่กับความสำคัญของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ ความหายาก และการที่สถานที่นั้นสามารถใช้เป็นแหล่งข้อมูลในอนาคตได้

4) คุณค่าทางด้านสังคม (Social Value) ครอบคลุมคุณค่าของสถานที่ในฐานะที่เป็น ศูนย์กลางของจิตวิญญาณ ความเชื่อ การเมือง ชนชาติ หรือวัฒนธรรมของคนกลุ่มน้อย

จากการศึกษาแนวคิดข้างต้น ทำให้สามารถสรุปได้ว่า คุณค่าของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นสามารถแบ่งได้เป็น 5 ด้าน ได้แก่ คุณค่าทางประวัติศาสตร์ คุณค่าทางด้านสุนทรียภาพ คุณค่าทางด้านสังคมและจิตใจ คุณค่าทางด้านวิทยาการและการศึกษา และคุณค่าทางเศรษฐกิจและประโยชน์ใช้สอยในปัจจุบัน ซึ่งการพิจารณาคุณค่าของอาคารหนึ่งอาคารใดอาจมีคุณค่าในด้านใดด้านหนึ่ง หรือหลายด้านประกอบกัน โดยคุณค่าแต่ละด้านมีรายละเอียดดังนี้

1) คุณค่าทางประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรมนั้นเป็นส่วนหนึ่งของเหตุการณ์ และบุคคลในช่วงใดช่วงหนึ่งในประวัติศาสตร์ เป็นสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์สำคัญ คุณค่าทางประวัติศาสตร์จะมีความเด่นชัดเมื่อหลักฐานเชิงประจักษ์ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์หรือบุคคลนั้นยังปรากฏอยู่ในพื้นที่ หรือสถานที่นั้นยังมีความสมบูรณ์อยู่ แต่บางครั้งสถานที่นั้นอาจเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญอย่างมากจนแม้ว่าสถานที่นั้นจะมีการเปลี่ยนแปลงไปแล้วก็ตามแต่ยังคงคุณค่าอยู่ได้ ซึ่งระดับของความสำคัญคุณค่าทางประวัติศาสตร์ย่อมขึ้นอยู่กับระดับของข้อมูลทางประวัติศาสตร์ เช่น เป็นเหตุการณ์สำคัญหรือบุคคลสำคัญในระดับสากล ระดับชาติ ระดับท้องถิ่น หรือระดับครอบครัว ซึ่งมักเชื่อมโยงกับคุณค่าทางด้านสังคมและจิตใจ

2) คุณค่าทางสุนทรียภาพ แม้ว่าสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นจะมุ่งเน้นประโยชน์ใช้สอยเป็นสำคัญ แต่ด้วยธรรมชาติของมนุษย์ผู้สร้างสรรค์ย่อมมีความงามในจิตใจและถ่ายทอดออกมาเป็นผลงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เมื่อผ่านการถ่ายทอดรูปแบบจากภูมิปัญญาเป็นแบบแผน ที่เป็นลักษณะทางกายภาพทั้งที่มองเห็นได้ และอยู่ในความนึกคิด ถือเป็นสิ่งเร้ากระทบต่อประสาทสัมผัสของผู้พบเห็นหรือใช้สอยให้บังเกิดอารมณ์และความรู้สึกทางสุนทรียภาพ อันเกิดจากการองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม รูปร่าง รูปทรง ที่ว่าง โครงสร้าง วัสดุก่อสร้าง ลวดลายส่วนประดับทางสถาปัตยกรรม หรือศิลปกรรม ซึ่งต้องพิจารณาในความงามแบบชาวบ้านที่เรียบง่ายไม่ซับซ้อนเป็นสำคัญ

3) คุณค่าทางสังคมและจิตใจ ด้วยเหตุที่สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมีปัจจัยการก่อรูปจากการมีส่วนร่วมกันสร้างของคนในชุมชน ด้วยศรัทธา ด้วยความรักและความสามัคคีที่มีภายในครอบครัว เครือญาติ หรือชุมชน เมื่อการสร้างสำเร็จจุลวง สถาปัตยกรรมนั้นจึงที่เป็นศูนย์กลางของจิตใจ จิตวิญญาณ ความเชื่อ หรือสัญลักษณ์ทางสังคมของชุมชน และเมื่อผ่านการใช้สอยตามกาลเวลาจากคนรุ่นสู่รุ่นย่อมบังเกิดความรู้สึกผูกพันกับสถานที่ (Sense of Place) ซึ่งเป็นการรับรู้สำนึกสามารถเกิดขึ้นได้ตั้งแต่แรกเข้าไปสัมผัสในถิ่น จนถึงระดับของการที่คนรู้สึกหลอมรวมไปกับถิ่นทั้งในฐานะคนใน และคนนอกกับพื้นที่ ซึ่งมีปัจจัยที่เกิดขึ้นมีระยะเวลาของการอยู่ในพื้นที่เป็นสิ่งสำคัญถึงการเชื่อมต่อกับถิ่น (दनय निलसुल लसणतल तसुल. 2558 : 41) หรือความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Sense of Belonging)

4) คุณค่าทางวิทยาการและการศึกษา สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ คุณค่าทางสุนทรียภาพ และคุณค่าทางสังคมและจิตใจ ย่อมเชื่อมโยงกับคุณค่าทางวิทยาการและการศึกษา หากว่าสถาปัตยกรรมนั้นมีความเป็นแบบอย่าง หายาก เป็นตัวแทนที่ดีด้านการออกแบบวิศวกรรม สถาปัตยกรรม ศิลปกรรมและมีความสามารถใช้เป็นแหล่งข้อมูลในการศึกษาและวิจัยได้ในอนาคต

5) คุณค่าทางเศรษฐกิจและประโยชน์ใช้สอยในปัจจุบัน สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ คุณค่าทางสุนทรียภาพ คุณค่าทางสังคมและจิตใจ หรือคุณค่าทางวิทยาการและการศึกษา เมื่อผ่านการใช้สอยตามกาลเวลาย่อมเกิดการเสื่อมสภาพ หากเจ้าของอาคารตระหนักถึงคุณค่าย่อมเกิดแรงจูงใจต่อการอนุรักษ์ บำรุงรักษาสภาพให้อาคารมีความมั่นคงแข็งแรง ดำรงความแท้ดั้งเดิมซึ่งอาจมีความเป็นไปได้ในการคงการใช้สอย หรือเปลี่ยนแปลงการใช้สอยในปัจจุบันเพื่อให้เกิดมูลค่าและคุณค่าทางเศรษฐกิจทั้งในระดับครอบครัว ระดับท้องถิ่น ระดับชาติ หรือระดับในระดับสากล

ขอบเขตของคุณค่าของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

ในการพิจารณาคุณค่าของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น จำเป็นต้องพิจารณาถึงขอบเขตความสำคัญของคุณค่านั้นประกอบการพิจารณาซึ่งมีนักวิชาการได้ให้ทัศนะไว้ ดังนี้

ออร์ศิริ ปาณินท์ (2543 : 1-2) กล่าวถึงคุณค่าของสถาปัตยกรรมเพื่อการเก็บรักษา อนุรักษ์ ปรับปรุงหรือสงวนรักษา สามารถเน้นความสำคัญได้หลายประการ ได้แก่ คุณค่าทางประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน คุณค่าทางศิลปะสถาปัตยกรรมประณีตศิลป์ คุณค่าของเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับผู้ครอบครอง ในบางพื้นที่สถาปัตยกรรมหลังเดียวอาจไม่มีคุณค่าแต่หากพิจารณารวมทั้งกลุ่ม ทั้งย่าน หรือทั้งเมืองจะเห็นภาพรวมของประวัติศาสตร์ชัดเจน เช่น หมู่บ้านประมงที่ฮัมเบอร์เกิเยอร์แมน หรือย่านคนจีนในสิงคโปร์ เป็นต้น การพิจารณาคุณค่าเพื่อการเก็บรักษา อนุรักษ์ พัฒนาอื่น ๆ สามารถประเมินได้ชัดเจนจากตัวสถาปัตยกรรม หรือย่านที่สถาปัตยกรรมเหล่านั้นรวมตัวกันอยู่เป็นกลุ่มก้อน นอกจากนี้ ออร์ศิริ ปาณินท์ (2541 ข : 23) กล่าวถึงการประเมินคุณค่าของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในแต่ละแหล่งที่ตั้ง และได้จำแนกความสำคัญด้วยปัจจัย 3 ประการ คือ

- 1) คุณค่าที่ตัวสถาปัตยกรรมเอง
- 2) คุณค่าของการคงอยู่ในสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 3) คุณค่าของการคงอยู่ในสภาพแวดล้อมธรรมชาติเฉพาะท้องถิ่น

ยูเนสโก (อ้างถึงใน ธาดา สุทธิธรรม. 2554 : 65) ได้จำแนกแหล่งทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ตามสภาพที่ปรากฏทางกายภาพซึ่งมีคุณค่าเป็นสากลอย่างโดดเด่นจากมุมมองด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ หรือวิทยาศาสตร์ โดยสามารถออกเป็น 3 ประเภทคือ

1) **อนุสรณ์สถาน (Monument)** ให้หมายถึง สถาปัตยกรรม อนุสาวรีย์ ซากอาคารในแหล่งโบราณคดี ศิลาจารึก ถ้ำพักอาศัย

2) **กลุ่มของอาคาร (Group of Buildings)** ให้หมายถึง กลุ่มของอาคารซึ่งถึงแม้จะแยกหลัง หรือติดต่อกัน แต่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน หรือปรากฏในภูมิทัศน์

3) **แหล่ง (Site)** ให้หมายถึง ผลงานของมนุษย์ที่ประสานกับธรรมชาติ ซึ่งรวมถึงแหล่งโบราณคดีจากมุมมองเพิ่มขึ้นอีกทางด้านสุนทรียภาพ ชาติพันธุ์วิทยา และมานุษยวิทยา

ทั้งสองทัศนะของนักวิชาการมีความสัมพันธ์กันทำให้สามารถระบุขอบเขตความสำคัญของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ได้เป็น 3 ระดับ ได้แก่

1) **ระดับเฉพาะสถาปัตยกรรม** เป็นคุณค่าด้านหนึ่งด้านใด หรือหลายด้านประกอบกันที่พิจารณาได้จากตัวอาคารสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นหลังหนึ่งหลังใด เช่น อุโบสถวัดหนองบัวเจ้าป่า อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ดังภาพที่ 3.1

ภาพที่ 3.1 อุโบสถวัดหนองบัวเจ้าป่า จังหวัดบุรีรัมย์

2) **ระดับกลุ่มของอาคาร** เป็นการพิจารณาคคุณค่าเชิงประจักษ์ได้จากการคงอยู่ในสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้น ทั้งกลุ่มอาคารในพื้นที่ตั้งเดียวกัน ย่านเดียวกัน ละแวกเดียวกัน หรือชุมชนเดียวกัน และกลุ่มอาคารในต่างพื้นที่ที่สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์กันได้ทั้งความสัมพันธ์เชิงประวัติศาสตร์ ความสัมพันธ์เชิงสุนทรียภาพ ความสัมพันธ์เชิงสังคมและจิตใจ เป็นต้น เช่น กลุ่มของอาคารในย่านเมืองเก่าของประเทศออสเตรเลีย ดังภาพที่ 3.2 และ กลุ่มของอาคารในย่านเมืองเก่าของประเทศญี่ปุ่น ดังภาพที่ 3.3

ภาพที่ 3.2 กลุ่มของอาคารในย่านเมืองเก่า ประเทศออสเตรเลีย

ภาพที่ 3.3 กลุ่มของอาคารในย่านเมืองเก่า ประเทศญี่ปุ่น

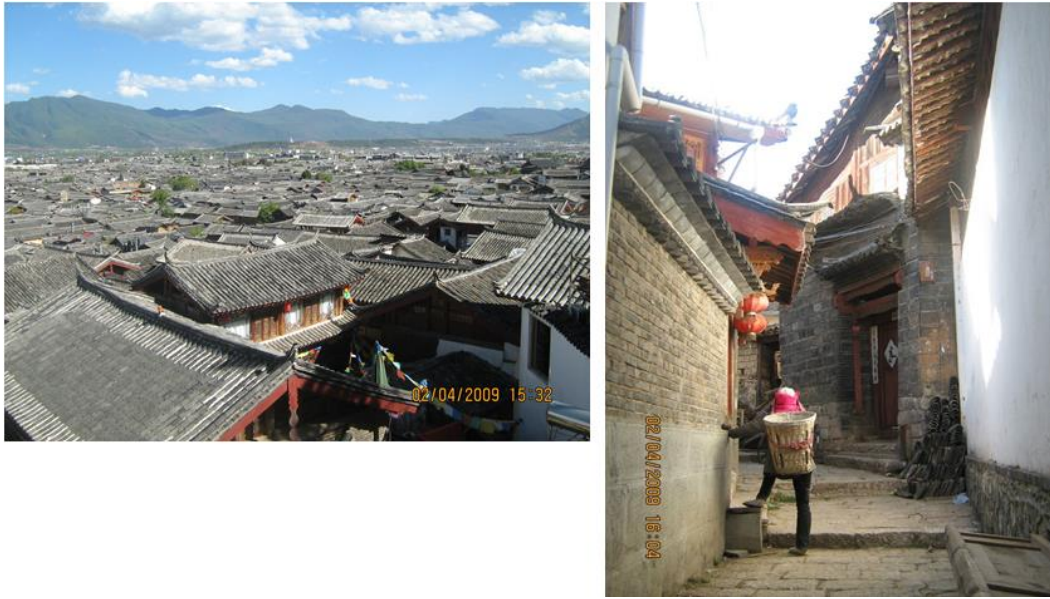
3) **ระดับแหล่งที่ตั้ง** เป็นการพิจารณาคูณค่าของอาคารที่มีการคงอยู่ในสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเฉพาะท้องถิ่น เช่น หุบเขา บนดอย กลางทะเล ริมแม่น้ำ เป็นต้น ดังเช่นภาพที่ 3.4 เป็นหมู่บ้านชุมชนกลางโตนเลสาบ (ทะเลสาบ) ของประเทศราชอาณาจักร ดังภาพที่ 3.5 วัดคิโยมิสึ อายุกว่า 1,500 ปี ตั้งบนเนินเขาอิงาชิยาม่า เมืองเกียวโต ประเทศญี่ปุ่น ดังภาพที่ 3.6 เรือนพื้นดินในหมู่บ้านโบราณกลางหุบเขา เมืองต้าหลี่ (เมืองมรดกโลก) มณฑลลี่เจียง ในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนและเรือนพื้นดินในเมืองครุมรอฟ (Krumlova) ตั้งอยู่ริมแม่น้ำซึ่งเป็นเมืองมรดกโลกในประเทศออสเตรีย ดังภาพที่ 3.7

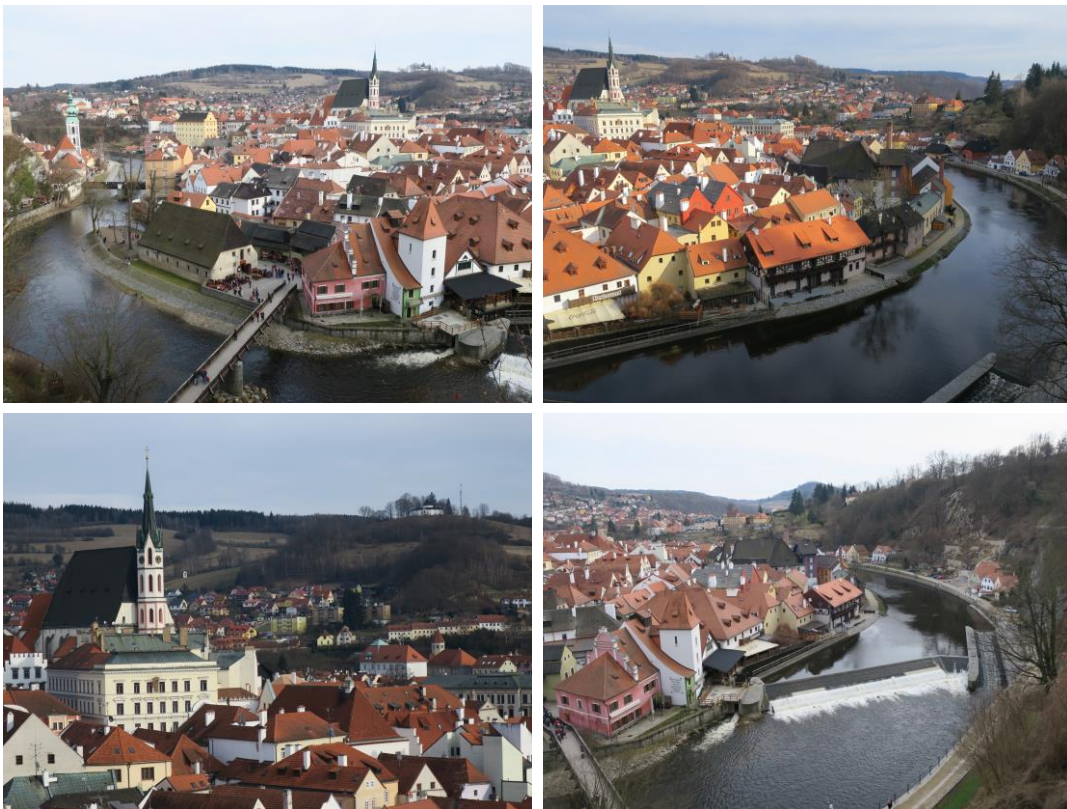
ภาพที่ 3.4 หมู่บ้านชุมชนกลางโดนเลสาบ ประเทศราชอาณาจักรกัมพูชา

ภาพที่ 3.5 วัดคิโยมิตั้งบนเนินเขาอิงาชิยาม่า เมืองเกียวโต ประเทศญี่ปุ่น

ภาพที่ 3.6 หมู่บ้านโบราณกลางหุบเขา เมืองต้าหลี่ มณฑลลี่เจียง สาธารณรัฐประชาชนจีน

ภาพที่ 3.7 เมืองครุมรอฟ (Krumlova) ริมแม่น้ำ ประเทศออสเตรีย

การประเมินคุณค่าของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

ในการประเมินว่าสถาปัตยกรรมหลังใดมีคุณค่าหรือไม่นั้น เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยคณะผู้เชี่ยวชาญร่วมกับชุมชน โดยมีนักวิชาการหลายคนได้เสนอหลักเกณฑ์ที่นักอนุรักษ์หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ นิยมนำมาใช้ในการพิจารณาคัดเลือกหรือตัดสินใจเพื่ออนุรักษ์ ซึ่งมีนักวิชาการได้กล่าวไว้ ดังนี้

ปราณอม ต้นสุขานันท์ (2559 : 156-165) กล่าวถึงการประเมินคุณค่าสถาปัตยกรรม (Architectural Appraisal) ในเขตเมืองประวัติศาสตร์ ประกอบด้วย การประเมินคุณค่าของตัวสถาปัตยกรรมเองทั้งด้านประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม ด้านสถาปัตยกรรม ด้านภูมิทัศน์ชุมชน รวมถึงการประเมินคุณค่าของความเหมาะสมในการปรับปรุงงานสถาปัตยกรรมนั้น ๆ ประกอบด้วย ความสำคัญด้านการเงิน และความเหมาะสมด้านการเงิน และด้านการศึกษาของสถาปัตยกรรม หลักเกณฑ์มีดังนี้

1) การประเมินคุณค่าของตัวสถาปัตยกรรมเอง แบ่งเป็น

1.1) การประเมินคุณค่าความสำคัญด้านประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม

(Historic and Cultural Significance) เป็นการให้ค่าความสำคัญของสถาปัตยกรรมในด้านความเก่าแก่ ความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ หรือเกี่ยวข้องกับแหล่งโบราณคดี ฯลฯ แบ่งเป็น 5 ด้าน ดังนี้

1.1.1) อายุ (Age) ความเก่าแก่ของอาคารเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด อาคารที่มีอายุมากกว่าย่อมมีคุณค่าความสำคัญมากกว่าอาคารที่อายุน้อยกว่า ต้องมีการแบ่งกลุ่มประเภทของอาคาร ไม่สามารถนำมาประเมินเพื่อเปรียบเทียบคุณค่าความสำคัญข้ามกลุ่มได้

1.1.2) ความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ (Identification with Historic Events) เป็นการพิจารณาหลักฐาน เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ และประวัติความเป็นมาของอาคารว่ามีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์หรือไม่ อย่างไร และมากน้อยเพียงใด สถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ย่อมเป็นสิ่งบ่งบอกให้ระลึกถึงเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์เหล่านั้น

1.1.3) ความเกี่ยวข้องกับลักษณะทางประวัติศาสตร์ (Identification with Historical Character) หากสถาปัตยกรรมหรืออาคารนั้นมีส่วนสะท้อนลักษณะสำคัญในอดีตอย่างใดอย่างหนึ่ง ย่อมมีส่วนทำให้ผู้คนหววนรำลึกถึงลักษณะทางประวัติศาสตร์เหล่านั้นได้เช่นเดียวกัน

1.1.4) ความเกี่ยวข้องกับแหล่งโบราณคดี (Identification with Archeological Site) สถาปัตยกรรมหรืออาคารนั้นเกี่ยวข้องกับแหล่งโบราณคดีของแต่ละพื้นที่ ย่อมเป็นส่วนหนึ่งของแหล่งโบราณคดีนั้น ๆ และมีคุณค่าความสำคัญเพิ่มขึ้นตามไปด้วย

1.1.5) เป็นแบบแผนการดำรงชีวิตของเทคโนโลยีในอดีต (As a Pattern of Living of a Past Technology) สถาปัตยกรรมหรืออาคารนั้นเป็นตัวแทนของการดำรงชีวิต หรือเทคโนโลยีในอดีต ย่อมแสดงคุณค่าความสำคัญของอาคารหลังนั้น ๆ

1.2) ด้านสถาปัตยกรรม (Architectural Significance) เป็นการประเมินคุณค่า ความสำคัญของตัวอาคารในด้านการออกแบบ รูปแบบ รายละเอียด ความหายาก หรือเป็นงาน ชิ้นเอกของสถาปนิกคนสำคัญ เป็นต้น องค์ประกอบที่ใช้ประเมินคุณค่า ได้แก่

1.2.1) เป็นตัวอย่างที่ดีที่สุดของอาคารชนิดนั้น (Best Example of Each Type of Building)

1.2.2) เป็นอาคารเพียงหลังเดียวในอาคารชนิดนั้น (Only Example of a Type of Building)

1.2.3) เป็นอาคารที่มีความพิเศษอย่างยิ่ง (Outstanding Architectural Set Piece)

1.2.4) มีเทคนิคการก่อสร้างหรือฝีมือการก่อสร้างดีเป็นพิเศษ (Special Construction Technique or Virtuosity)

1.2.5) เป็นอาคารที่หาได้ยาก (Rarity of Building)

1.2.6) มีการออกแบบที่ดี (Merit of Design)

1.2.7) เป็นสถาปัตยกรรมที่อยู่ในสภาพที่ดี (Architectural Condition)

1.2.8) เป็นงานชิ้นหลักของสถาปนิกคนสำคัญ (Principal Work of an Important Architect)

1.3) การประเมินคุณค่าความสำคัญด้านภูมิทัศน์ชุมชน (Townscape Significance) อาคารแต่ละหลังย่อมมีคุณค่าในตัวเอง ขณะเดียวกันอาคารเหล่านั้นยังตั้งอยู่ใน พื้นที่เมือง จึงนับเป็นส่วนหนึ่งของภูมิทัศน์ในเมืองนั้น ๆ ไปด้วย และเมื่ออาคารแต่ละหลังรวมตัว กันหลาย ๆ หลังย่อมเกิดเป็นกลุ่มอาคารที่มีคุณค่าเพิ่มขึ้นในอีกรูปแบบหนึ่งด้วย การพิจารณา

คุณค่าความสำคัญทางภูมิทัศน์นี้ ได้แก่ การให้คุณค่าของสถาปัตยกรรมที่มีต่อภูมิทัศน์ (Townscape Value) หรือที่ตั้งอาคารนั้น ๆ แบ่งได้เป็น 5 ระดับ ดังนี้

1.3.1) อาคารที่เนื้อแท้ของคุณภาพมีคุณค่าสูง โดยไม่จำเป็นต้องมีการพิสูจน์ใด ๆ อาคารในกลุ่มนี้จำนวนมากมีลักษณะเฉพาะตัว จึงเป็นตัวกำหนดความแตกต่าง หรือเป็นตัวกำหนดอัตลักษณ์ของพื้นที่เมืองที่อาคารนั้น ๆ ตั้งอยู่

1.3.2) อาคารที่เนื้อแท้ของคุณภาพมีคุณค่าสูง ก่อให้เกิดคุณค่าแก่ที่ตั้งอาคารมากกว่าที่อาคารนั้น ๆ จะได้รับจากที่ตั้ง (Major Townscape Building)

1.3.3) อาคารที่เนื้อแท้ของคุณภาพและภูมิทัศน์มีคุณค่าเท่าเทียมกัน (Minor Townscape Building)

1.3.4) อาคารที่มีคุณค่าด้านสถาปัตยกรรมไม่สูงนัก แต่เมื่อรวมกันเป็นกลุ่ม ก่อให้เกิดบริเวณที่สวยงามน่าดึงดูดใจ (Building of Group Value)

1.3.5) อาคารที่โดยแท้จริงแล้วไม่มีคุณค่า แต่มีความสำคัญเนื่องจากที่ตั้งของอาคารนั้น ๆ (Building of Location Value) ยกตัวอย่างเช่น อาคารบางหลังหากหรือถอนออกไปจะทำให้เกิดกลุ่มอาคารในบริเวณนั้นลดคุณค่าลง หรือหากเปลี่ยนเป็นอาคารรูปแบบอื่นก็จะให้ผลเช่นเดียวกัน

2) การประเมินคุณค่าของความเหมาะสมในการปรับปรุงงานสถาปัตยกรรม แบ่งเป็น

2.1) การประเมินคุณค่าความสำคัญด้านการเงิน (Financial Significance) ประกอบด้วย

2.1.1) ความเป็นไปได้ด้านการเงินที่จะสร้างอาคารขึ้นใหม่ (Financing Reconstruction)

2.1.2) ความเป็นไปได้ด้านการเงินที่จะปฏิสังขรณ์และเปลี่ยนแปลงอาคาร (Financing Restoration and Conversion)

2.1.3) การบริหารจัดการในการดูแลรักษา (Maintenance Administration)

2.1.4) ความเหมาะสมในการให้งบประมาณ (Adequacy of Financing)

2.2) การประเมินคุณค่าความเหมาะสมด้านการเงิน (Suitability of Financing) ประกอบด้วย

2.2.1) ความสามารถในการปรับปรุงให้เหมาะสมกับการใช้งานในปัจจุบัน (Adapt to Product Functional Contemporary Use)

2.2.2) ความยาก-ง่ายในการบำรุงรักษาวัสดุดั้งเดิม (Extent of Servicing Original Materials)

2.2.3) ความสะดวกในการเข้าถึงของการสัญจร การสื่อสาร (Accessibility Communications Transport)

2.2.4) การมีสาธารณูปโภคและสิ่งบริการพื้นฐานต่าง ๆ (Availability of Utilities)

2.3) การประเมินคุณค่าความสำคัญด้านการศึกษาของสถาปัตยกรรม เป็นคุณค่าที่งานสถาปัตยกรรมนั้นมีบทบาทต่อการศึกษาด้านสถาปัตยกรรม (Educational Significance)

2.3.1) ความสามารถในการใช้งานเพื่อประโยชน์และความชื่นชอบของสาธารณะ (Capacity for Public Use and Enjoyment)

2.3.2) ลำดับความสำคัญเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่อนุรักษ์อื่น ๆ (Placed in Other Preservation Area)

2.3.3) ความร่วมมือกับสถาบันอื่น ๆ (Co-operation with Other Institute)

Catanese and Snyder (1979 อ้างถึงใน สิทธิพร ภิรมย์รัตน์. 2547 : 43) กล่าวถึงหลักเกณฑ์ที่นักอนุรักษ์หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์นิยมนำมาใช้ในการพิจารณา คัดเลือกหรือตัดสินใจเพื่ออนุรักษ์ ดังนี้

1) **สุนทรียภาพ (Aesthetic)** ความสวยงาม แบบอย่าง (Style) ความสำเร็จในการออกแบบหรือการก่อสร้างในสมัยหนึ่ง ความพิเศษ มีคุณค่าทางด้านศิลปะ สถาปัตยกรรมและวิศวกรรม

2) **ตัวแทน (Typical)** อาคาร หรือสิ่งก่อสร้าง ที่เป็นตัวแทนของรูปแบบทางศิลปะ สถาปัตยกรรม และวิศวกรรมที่แพร่หลาย

3) **หายาก (Scarcity)** อาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่มีลักษณะพิเศษ แปลก ไม่มีที่อื่นในโลก หรือยังเหลืออยู่เพียงหลังเดียว

4) **ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ (Historic Role)** อาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่เกี่ยวข้องและมีความสำคัญในสมัยใดสมัยหนึ่ง หรือเหตุการณ์หนึ่งในประวัติศาสตร์

5) **ส่งเสริมบริเวณข้างเคียง (Enhancement of Adjacent Areas)** อาคาร กลุ่มอาคาร หรือบริเวณที่ช่วยส่งเสริมให้บริเวณนั้น โดยรวมทั้งหมดมีคุณค่า หากขาดส่วนใดบริเวณหนึ่งจะทำให้คุณค่าลดลง

6) **ความเป็นเลิศในทางใดทางหนึ่ง (Superlatives)** อาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่มีความเป็นเลิศหรือยอดเยี่ยมในทางใดทางหนึ่ง เช่น อาคารหลังแรก เก่าที่สุด สูงที่สุด ยาวที่สุด ใหญ่ที่สุด ฯลฯ

7) **ความสำคัญทางด้านวัฒนธรรม (Cultural Significance)** อาคารสถานที่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี แนวปฏิบัติ วิถีชีวิตของผู้คน กลุ่มเชื้อชาติ การสักการะ บูชา และ พิธีกรรมทางศาสนา อาจมีความสำคัญทางด้านวัฒนธรรมสำหรับชุมชนใดชุมชนหนึ่งโดยเฉพาะ
 ยงธนิศร์ พิมลเสถียร (2555: 31-32 อ้างถึงในปริญญา ชูแก้ว และณธทัย จันเสน. 2557 : 9-10) ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับการประเมินทั้งสองด้าน ดังนี้

1) **การทดสอบความแท้ (Test of Authenticity)** คำว่า ความแท้ (authenticity) หมายถึง คุณภาพแหล่งมรดก เช่น อาคารเก่า หรือชุมชนประวัติศาสตร์ยังคงรักษาลักษณะดั้งเดิมไว้มากน้อย เพียงใด การทดสอบความแท้จะพิจารณาใน 4 ประเด็น คือ

1.1) **ความแท้ในด้านรูปแบบหรือการออกแบบ (Authenticity in Design)** หมายถึง แหล่งมรดกนั้นยังมีรูปแบบตามที่เป็นในอดีตหรือไม่ เช่น อาคารดั้งเดิมเป็นสองชั้นแต่ปัจจุบัน เปลี่ยนเป็นสามชั้น ถือว่าเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปแล้ว

1.2) **ความแท้ในด้านวัสดุ (Authenticity in Material)** หมายถึง แหล่งมรดกนั้นยังมี การใช้วัสดุตามที่เป็นในอดีตหรือไม่ เช่น วัสดุผนังหลังคาเคยเป็นกระเบื้องดินเผาแต่ปัจจุบัน เปลี่ยนเป็นกระเบื้องซีเมนต์ แม้จะมีรูปทรงและขนาดเดียวกันกับในอดีตแต่ถือว่าขาดความแท้ในด้านวัสดุ

1.3) **ความแท้ในด้านฝีมือช่าง (Authenticity in Workmanship)** หมายถึง ยังคงรักษา วิธีการก่อสร้างแบบเดิมหรือไม่ เช่น การซ่อมแซมผนังปูนโบราณแบบปูนดำ แม้ว่า จะซ่อมแซมให้มี รูปแบบและพื้นผิวเหมือนเดิมแต่ใช้ปูนซีเมนต์แทนปูนดำ ก็ถือว่าขาดความแท้ในด้านฝีมือช่าง

1.4) **ความแท้ในด้านสภาพโดยรอบ (Authenticity in Setting)** หมายถึง ยังคงรักษา สภาพโดยรอบของแหล่งมรดกไว้ได้มากน้อยเพียงใด แม้ว่าแหล่งมรดกที่ทำการประเมินจะยังคง รูปแบบ วัสดุ ฝีมือช่างเหมือนของเดิม แต่หากสภาพข้างเคียงไม่ว่าจะเป็นอาคาร สิ่งก่อสร้าง หรือพื้นที่ว่างได้มีการเปลี่ยนแปลง เช่น มีการถมพื้นที่ การก่อสร้างอาคารใหม่ การต่อเติมอาคารใกล้เคียง ก็จะทำให้ความแท้ในด้านสภาพโดยรอบนั้นลดลง

2) **การประเมินบูรณภาพ (Assessment of Integrity)** บูรณภาพ (Integrity) หมายถึง ความครบถ้วนสมบูรณ์ (Wholeness) และการไม่ถูกรบกวน (Intactness) ของแหล่งมรดก ในกรณีของเมืองเก่าหรือชุมชนประวัติศาสตร์ มักจะพิจารณาองค์ประกอบดั้งเดิมของเมือง เช่น คูเมือง กำแพงเมือง ป้อมปราการ ศาสนสถาน วัด บ้านเจ้าเมือง ระบบโครงข่ายถนน และการ

ระบายน้ำว่ายังคงอยู่หรือไม่ ในกรณีของอาคารหรือกลุ่มอาคาร ก็จะพิจารณาว่าองค์ประกอบเดิม ยังอยู่ครบถ้วนเพียงใด และหากว่ายังอยู่ครบแต่ได้มีการต่อเติมหรือติดตั้งอุปกรณ์เพิ่ม เช่น ป้าย โฆษณา เครื่องปรับอากาศ และงานรับสัญญาณดาวเทียม เป็นต้น ล้วนถือว่าเป็นการรบกวน บुरณาภาพของอาคาร หรือกลุ่มอาคารนั้นด้วย

ข้อสรุปที่ผู้ศึกษาได้จากการประเมินคุณค่าของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในด้านการทดสอบ ความแท้และการประเมินบुरณาภาพของอาคารเก่าที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และ สถาปัตยกรรมนั้น จะใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการตัดสินใจเลือกวิธีการอนุรักษ์ (Treatment) ด้วย เทคนิคและวิธีการที่เหมาะสม โดย Tyler (2000 : 22-32) Sanoff (1978 : 46-49) และ Fitch (2001 : 83-136) อ้างถึงในปริญญา ชูแก้ว และณรทัย จันเสน (2557 : 9-10) ได้ให้ความหมาย ของเทคนิคและวิธีการอนุรักษ์อาคารเก่า ซึ่งสามารถสรุปได้เป็นแนวทาง 7 ระดับ ดังนี้

- 1) **การป้องกัน (Protection)** หมายถึง การดำเนินการที่ไม่รบกวนสภาพปัจจุบันของ อาคารเก่า แต่จะต้องปกป้องมิให้เสื่อมสภาพลงไปมากกว่าที่เป็นอยู่
- 2) **การสงวนรักษา (Preservation)** หมายถึง การรักษาให้คงสภาพโดยไม่มี การต่อเติม ใด ๆ แต่อาจทำการเสริมความมั่นคงได้
- 3) **การบูรณะ (Restoration)** หมายถึง การทำให้อาคารเก่ากลับคืนสู่สภาพเดิมอย่าง ที่เคยเป็น ในอดีตในสมัยหนึ่งสมัยใดตามที่ได้มีการกำหนดไว้ ซึ่งสามารถเพิ่มเติมส่วนที่ขาดหายไป ได้หากมี หลักฐานที่ชัดเจน การบูรณะจะต้องอาศัยการค้นคว้า วิจัย และข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ที่แท้จริง เพื่อให้ได้รูปลักษณะที่เหมือนอาคารเดิมมากที่สุด
- 4) **การฟื้นฟู (Rehabilitation)** หมายถึง การรักษาส่วนของอาคารเก่าที่มีคุณค่าไว้โดย การทำความสะอาด การเสริมความแข็งแรง การเพิ่มเติมส่วนประกอบใหม่ หรือวิธีการอื่น ๆ ที่ คล้ายคลึงกัน เพื่อประโยชน์ใช้สอยในปัจจุบัน วิธีการฟื้นฟูยังรวมถึงการรักษาอาคารเก่าให้มีอายุ ยืนยาวโดยการ เปลี่ยนแปลงโครงสร้างอาคารเดิมน้อยที่สุด
- 5) **การสร้างขึ้นมาใหม่ (Reconstruction)** หมายถึง การก่อสร้างอาคารขึ้นมาใหม่โดย อาศัย เอกสารหรือหลักฐานทางโบราณคดี ซึ่งส่วนมากเป็นการก่อสร้างในพื้นที่เดิมโดยที่อาคาร เดิมนั้นได้ พังทลายลงหมดแล้ว
- 6) **การย้ายที่ตั้ง (Relocation)** หมายถึง การขนย้าย เคลื่อนย้ายอาคารจากที่ตั้งเดิมไปสู่ ที่ตั้ง ใหม่ เหตุผลของการย้ายที่ตั้ง อาจด้วยมาจากการที่สภาพแวดล้อมในที่ตั้งเดิมมีการ เปลี่ยนแปลงไป มากจนกระทั่งไม่เหมาะแก่การสงวนรักษาอาคารนั้น จึงต้องย้ายไปสู่สิ่งแวดล้อม ใหม่ อาคารที่ หลังจากการย้ายที่ตั้งแล้วอาจใช้วิธีการฟื้นฟูเพื่อการสงวนรักษาก็ได้
- 7) **การสื่อความหมาย (Interpretation)** หมายถึง การสื่อความหมายด้วยโครงสร้าง ใหม่ที่ แตกต่างจากเดิม ตามกฎบัตรอโคโมสว่าด้วยการสื่อความหมายและการนำเสนอแหล่ง

มรดกวัฒนธรรม (The ICOMOS Charter for the Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites) วิธีการสื่อความหมายสามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบ เช่น การสร้างโครงสร้างใหม่ การจัดทำป้ายสื่อความหมาย หรือการจัดนิทรรศการ เป็นต้น

ในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เริ่มต้นจากการสร้างความตระหนักถึงคุณค่า เมื่อเจ้าของอาคารมีความตระหนักจะเกิดแรงจูงใจที่จะดำเนินการอนุรักษ์ด้วยวิธีการตามหลักวิชาการข้างต้น สอดคล้องกับการศึกษาของการ์ธีย์ ศุภมิตรโยธิน และวารุณี หวัง (2559 : 31) ที่ศึกษาทัศนคติของผู้อยู่อาศัยที่มีต่อเรือนโคราช พบว่าหากมีทัศนคติเชิงบวก คนกลุ่มนั้นจะมองเห็นคุณค่าความสำคัญและแสดงออกถึงความรู้สึกผูกพัน ห่วงแหน เกิดค่านิยมในการอนุรักษ์สืบสาน ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดทัศนคติเชิงบวก ได้แก่ ความภาคภูมิใจอันเกิดจากการสืบเชื้อสายจากบรรพบุรุษ การได้ครอบครองสิ่งของที่หายาก การยึดค่านิยมสัญญาที่ให้ไว้กับบรรพบุรุษ รวมถึงการได้รับความสนใจจากนักวิชาการ

จากแนวคิดดังกล่าว สามารถสรุปหลักเกณฑ์ในการประเมินคุณค่าของสถาปัตยกรรม แบ่งเป็น 1) การประเมินคุณค่าของตัวสถาปัตยกรรมเอง แบ่งเป็นคุณค่าทางประวัติศาสตร์ คุณค่าทางสถาปัตยกรรม และคุณค่าทางความสำคัญที่มีต่อภูมิทัศน์ชุมชน 2) การประเมินคุณค่าของความเหมาะสมในการปรับปรุงงานสถาปัตยกรรม แบ่งเป็น การประเมินคุณค่าความสำคัญด้านการเงิน การประเมินคุณค่าความเหมาะสมด้านการเงิน และการประเมินคุณค่าความสำคัญด้านการศึกษาของสถาปัตยกรรม โดยการประเมินเพื่อการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมยังคงมีการประเมินการทดสอบความแท้ และการประเมินการบูรณะภาพ ซึ่งเป็นขั้นตอนสำคัญเพื่อนำไปสู่กระบวนการอนุรักษ์ 7 วิธีการ ได้แก่ การป้องกัน การสงวนรักษา การบูรณะ การฟื้นฟู การสร้างขึ้นใหม่ การย้ายที่ตั้ง หรือการสื่อความหมาย

สรุป

สถาปัตยกรรมเป็นหนึ่งในมรดกทางวัฒนธรรม โดยยูเนสโกเป็นการให้ความสำคัญต่อสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นว่าเป็นส่วนหนึ่งของการเป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscape) และยังมีความเกี่ยวข้องกับนิเวศวัฒนธรรมได้ ในการพิจารณาคูณค่าของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นสามารถแบ่งได้เป็น 5 ด้าน ได้แก่ คุณค่าทางประวัติศาสตร์ คุณค่าทางด้านสุนทรียภาพคุณค่าทางด้านสังคมและจิตใจ คุณค่าทางด้านวิทยาการและการศึกษา และคุณค่าทางเศรษฐกิจและประโยชน์ใช้สอยในปัจจุบัน ซึ่งการพิจารณาคูณค่าของอาคารหนึ่งอาคารใดอาจมีคุณค่าด้านใดด้านหนึ่ง หรือหลายด้านประกอบกัน ในการระบุขอบเขตความสำคัญของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

แบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับเฉพาะสถาปัตยกรรม พิจารณาได้จากตัวอาคารสถาปัตยกรรม พื้นถิ่นหลังหนึ่งหลังใด 2) ระดับกลุ่มของอาคาร เป็นทั้งกลุ่มอาคารในพื้นที่ที่ตั้งเดียวกัน ย่านเดียวกัน ละแวกเดียวกัน หรือชุมชนเดียวกัน และกลุ่มอาคารในพื้นที่ที่สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์กันได้ทั้งความสัมพันธ์เชิงประวัติศาสตร์ ความสัมพันธ์เชิงสุนทรียภาพ ความสัมพันธ์เชิงสังคมและจิตใจ 3) ระดับที่ตั้ง เป็นการพิจารณาคุณค่าของอาคารที่มีการคงอยู่ในสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเฉพาะท้องถิ่น

หลักเกณฑ์ในการประเมินคุณค่าของสถาปัตยกรรม ได้แก่ 1) การประเมินคุณค่าของตัวสถาปัตยกรรมเอง แบ่งเป็นคุณค่าทางประวัติศาสตร์ คุณค่าทางสถาปัตยกรรม และคุณค่าทางความสำคัญที่มีต่อภูมิทัศน์ชุมชน 2) การประเมินคุณค่าของความเหมาะสมในการปรับปรุงงานสถาปัตยกรรม แบ่งเป็น การประเมินคุณค่าความสำคัญด้านการเงิน การประเมินคุณค่าความเหมาะสมด้านการเงิน และการประเมินคุณค่าความสำคัญด้านการศึกษาของสถาปัตยกรรม โดยการประเมินเพื่อการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมยังคงมีการประเมินการทดสอบความแท้ และการประเมินการบูรณภาพ ซึ่งเป็นขั้นตอนสำคัญเพื่อนำไปสู่กระบวนการอนุรักษ์ใน 7 วิธีการ ได้แก่ การป้องกัน การสงวนรักษา การบูรณะ การฟื้นฟู การสร้างขึ้นใหม่ การย้ายที่ตั้ง หรือการสื่อความหมาย

คำถามท้ายบท

1. ในการประเมินตัดสินคุณค่าของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นควรอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมจากบุคคลใด
2. คุณค่าของสถาปัตยกรรมด้านใดถือว่ามีค่าที่สุด เพราะเหตุใด
3. คุณค่าทางสุนทรียภาพ ประกอบด้วยคุณค่าด้านใดประกอบกัน
4. คุณค่าทางประวัติศาสตร์ของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมักเกี่ยวข้องกับคุณสมบัติเรื่องใดของอาคาร
5. การศึกษาวิจัยสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ในประเทศไทย ส่วนใหญ่มุ่งเน้นการอธิบายความหรือหาคำตอบในประเด็นใดบ้าง
6. การระบุขอบเขตความสำคัญของคุณค่าสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เกี่ยวเนื่องความสัมพันธ์ของสถาปัตยกรรมกับสิ่งใดทั้งสามขอบเขต เพราะเหตุใด
7. ใครควรมีส่วนร่วมในการพิจารณาคุณค่าของอาคาร
8. เหตุใดจึงมีความจำเป็นในการระบุคุณค่าของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอย่างชัดเจน
9. กระบวนการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น สามารถจำแนกได้กี่วิธี อะไรบ้าง

เอกสารอ้างอิง

- การุณย์ ศุภมิตรโยธิน และวารุณี หวัง. (2559). “คุณค่าของเรือนโคราชในทัศนคติของผู้อยู่อาศัย”. วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 15(2). หน้า 17-32.
- दनัย นิลสกุล และนภดล ตั้งสกุล. (2559). “ปัจจัยที่ส่งผลต่อสำนึกในถิ่นที่ในย่านการค้าเก่าเมืองอุบลราชธานี”. วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 14(1). หน้า 41-57.
- ธาดา สุทธิธรรม. (2554). การอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอีสานในแนวทางการมีส่วนร่วม. ขอนแก่น : มูลนิธิภูมิปัญญา สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและศิลปะเอเชีย.
- ปรานอม ต้นสุขานันท์. (2559). การอนุรักษ์ชุมชนเมือง. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปิ่นรัชฎ์ กาญจนรัชฎีและคณะ. (2542). โครงการอนุรักษ์พัฒนานครประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา. กรุงเทพฯ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปิ่นรัชฎ์ กาญจนรัชฎีและคณะ. (2542). “แนวคิดในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมในสหรัฐอเมริกา”. การอนุรักษ์ศิลปะสถาปัตยกรรมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สมาคมสถาปนิกสยามฯ. หน้า 3-66-3-75.
- ปริญญญา ชูแก้ว และณรัชย์ จันเสน. (2557). รายงานวิจัยการเก็บข้อมูลแบบพื้นถิ่นของเรือนแถวไม้สองชั้นเลขที่ 162 บริเวณชุมชนตลาดเก่าหัวตะเข้. กรุงเทพฯ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- ยงธนิศร์ พิมลเสถียร. (2556). การปรับปรุงฟื้นฟูเมืองและการอนุรักษ์เมือง. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สิทธิพร ภิรมย์รัตน์. (2547). การอนุรักษ์ชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม: แนวคิด หลักการและผลการปฏิบัติ. วารสารหน้าจั่ว. (20). หน้า 40-56.
- อรศิริ ปาณินท์. (2541 ข). “ศักยภาพในการคงอยู่ของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น.” วารสารสารศาสตร์ สถาปัตย์, (02 :41). หน้า 22-39.
- (2543). ปัญญาสร้างสรรค์ในเรือนพื้นถิ่นอุษาคเนย์ กรณีศึกษา ไทย ลาว อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ผ่านที่ว่าง มวล ชีวิต. กรุงเทพฯ : เจ. พี. รัตน์.
- Tyler, Norman. (2000). Historic Preservation : An introduction to Its History, Principles, and Practices. New York : W. W. Norton & Company.
- Sanoff, Henry. (1978). Designing With Community Participation. Pennsylvania : Dowden, Hutchinson & Ross.

Fitch, James Marston. (2001). **Historic Preservation : Curatorial Management of the Built World.** 5th ed. Virginia : University Press of Virginia.